İSTANBUL
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

SAĞLIK DAİRE BAŞKANLIĞI
ENGELLİLER MÜDÜRLÜĞÜ

İSEM
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
ENGELLİLER MÜDÜRLÜĞÜ

OTİZMLİ BİREYLERE VE AİLELERİNE PSİKOLOJİK DESTEK

İSEM

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
ENGELLİLER MÜDÜRLÜĞÜ

Sevgili Hemşehrilerim,

İstanbul Büyükşehir Belediyesi olarak bünyemize bağlı kurum ve kuruluşlarımızla birlikte “Engelsiz bir İstanbul” için çalışıyoruz. Engelli vatandaşlarımızın daha iyi, daha konforlu ve daha güvenli bir şehirde yaşaması için yatırımlar yapıyoruz. Merkezlerimizde; bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki iyileştirme hizmetleri veriyoruz.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü ile birlikte engelli bireylere yönelik sağlıktan manevi bakıma, spordan kültüre, ulaşımdan istihdama kadar pek çok alanda hizmet sunuyoruz. Yaptığımız her yatırımda engelli vatandaşlarımızın refahını göz önünde bulunduruyor; yatırım ve hizmetlerimizi bu yönde gerçekleştiriyoruz. Engelleri birlikte aşarak, engelli vatandaşlarımızın geleceğe umutla bakmasını ve onların toplumsal hayata katılımını artırmayı hedefliyoruz.

Hayatınızı güzelleştirmek ve sizlere hizmet etmek için bütün gücümüzle, bütün enerjimizle çalışmaya ve üretmeye devam edeceğiz. El ele verdiğimizde aşılmayacak hiçbir engel yoktur…

Mevlüt UYSAL
İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı

Bilgi ve birikimleriyle bu çalışmanın oluşturulmasına büyük katkı sağlayan Sayın Prof. Dr. Işın Baral Kulaksızoğlu'na teşekkürlerimizi sunarız.

OTİZMLİ BİREYLERE VE AİLELERİNE PSİKOLOJİK DESTEK

OTİZMLİ BİREYLERE VE AİLELERİNE PSİKOLOJİK DESTEK

İçindekiler

GENEL BİLGİLER
Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Nedir?
Belirtileri Nelerdir?
Ne Zaman Fark Edilebilir?
Otizm Spektrum Bozukluğunun Tanısı Nasıl ve Kimler Tarafından Konur?
Otizm Spektrum Bozukluğunun Sebebi Nedir?
Otizm Spektrum Bozukluğunun Tedavisi Var mıdır?
Otizm Spektrum Bozukluğuna Eşlik Eden Diğer Durumlar
Otizmli Bireylerin Gelişim Özellikleri
Otizmi Olan Çocuklarda Öğrenme Özellikleri
Diğer Davranışsal Özellikler

EĞİTİM
Eğitsel Gereksinimlerin Değerlendirilmesi
Otizmde Erken Eğitimin Önemi Nedir?
Yaşlara Göre Eğitim Olanakları Nelerdir?
Öğretim Yöntem ve Teknikleri

AİLE ve SOSYAL ÇEVREYE ÖNERİLER
Otizmli Çocuğa Sahip Ailelere Öneriler
Problem Davranış
Öfke Nöbeti Sırasında Dikkat Edilecekler
Otizmi Olan Çocuğun Eğitiminde Öğretmenlere Öneriler
Destek Hizmetleri
Otizmli Çocuğa Sahip Ailelerde Yaşanılan Stresle Baş Etme Yolları

EK BİLGİLER
Deprem ve Benzeri Acil Durumlarda Yapılması Gerekenler
Engellinin Hakları
İlgili Kurum ve Kuruluşlar
Otizm Spektrum Bozukluğu ile İlgili Web Siteleri
Otizm Spektrum Bozukluğu ile İlgili Filmler
Otizm Spektrum Bozukluğu ile İlgili Kitaplar

KAYNAKÇA

GENEL BİLGİLER

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Nedir?

Otizm spektrum bozukluğu için birçok tanım mevcuttur. Bunlardan birkaçını şöyle sıralayabilmek mümkündür.

Otizm spektrum bozukluğu veya diğer adıyla otistik sendrom, farklı durumlara ve gelişimsel nedenlere bağlı olarak, 3 yaş öncesindeki çocuklarda ortaya çıkar. Sözel ve sözel olmayan iletişim, sembolik etkinlik, oyun ve sosyal ilişki alanlarında bozukluk ve stereotipi (kendini yineleyen hareket, duruş ya da ifade biçimi) ile karakterize olan bir bozukluktur.

Otizm, bebeklikten itibaren karşısındakinin yüzüne bakma, ortak dikkat ve işaret etme davranışlarındaki yetersizlik ve isteksizlikle kendini belli eden, ilerleyen dönemlerde de insanlarla ilişki kurmakta güçlük yaşama, aynılığı koruma isteği, tekrarlayıcı davranışlar ile tekrarlayıcı konuşma ve sembolik oyun davranışlarındaki ciddi yetersizliklerin görüldüğü bir iletişim problemidir.

Bu tanımlara göre 3 yaşından önce, yetersizliği görülen davranışlar ve bunlara ek olarak belirti sayılabilecek kriterlerin çoğunlukta olması durumunda otizm spektrum bozukluğundan şüphelenilmesi gerekmektedir.

Belirtileri Nelerdir?

Erken yaşlardan itibaren fark edilen birçok belirti bulunmaktadır. Otizm spektrum bozukluğu genel olarak sosyal iletişimsel alanda yetersizlik, tekrarlayıcı davranışlar ve sınırlı ilgi alanıyla kendini göstermektedir. Belirtiler genel olarak aşağıdaki gibidir:

- Karşılıklı ortak dikkatin gelişmemesi
- Göz kontağının yeterli sürede ve kalitede kurulamaması
- Taklit yetisinde bozukluk
- Jest mimik gelişiminde bozukluk
- Sözel olmayan iletişimde sınırlılık
- İlişki kurma ve sürdürmede yetersizlik,
- Akranlarına karşı ilgisizlik
- Karşılıklı konuşma başlatma ve sürdürmede yetersizlik
- Motor gelişimde gerilik
- Sterotipik motor davranışlar
- Rutinde ısrarcılık
- Sınırlı fakat yoğun ilgi alanları
- Duyusal olarak az veya aşırı uyarılma

Ne Zaman Fark Edilebilir?

Pek çok otistik belirti yaşamın erken dönemlerinde ortaya çıkabilmektedir. Göz kontağının olmayışı veya nadir bulunması, seslenme ve gülümsemelere tepkinin az olması, ismi seslenince bakmaması, temastan hoşlanmaması, kucağa alınma beklentisinin olmayışı, bakım veren kişinin sesine sesli yanıt vermeyişi gibi belirtilerle birlikte yaşamın ilk bir yılında otizmden şüphelenmek mümkündür. Otizmin belirtileri tipik olarak yaşamın ilk üç yılında ortaya çıkar. Erken tanı için erken ipuçlarını bilmek ve gözlemlemek çok önemlidir.

Otizm Spektrum Bozukluğunun Tanısı Nasıl ve Kimler Tarafından Konur?

Otizm spektrum bozukluğu tanısı klinik değerlendirme ile davranışsal özelliklere dayalı konulur. Çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanlar, otizm spektrum bozukluğunu tanılama ve tedavisinde ilgili doktordur. Öte yandan nörogelişimsel bir bozukluk olması sebebiyle çocuk nörologu da otizme ilişkin değerlendirme, tanı ve tedavi kısmında söz sahibidir.

Otizm Spektrum Bozukluğunun Sebebi Nedir?

Günümüzde otizm spektrum bozukluğunun tam olarak sebepleri bilinmemektedir. Ancak birçok faktörün özellikle genetik faktörlerin rol aldığı bir beyin hastalığı olduğu kabul edilmektedir. Gençevre etkileşiminden bahsedilmektedir. Otizm, ebeveyn tutumlarıyla veya ailenin sosyoekonomik durumuyla ilişkili değildir.

Otizm Spektrum Bozukluğunun Tedavisi Var mıdır?

Otizmin kesin bir tedavisi yoktur. Erken tanı ile erken eğitim sayesinde birçok uyum becerisi kazandırılabilir. Otizm spektrum bozukluklarının temel belirtileri için geliştirilmiş bir ilaç tedavisi de yoktur. Ancak eşlik eden davranış sorunları için ilaç kullanımına sıklıkla rastlanmaktadır. İlaç tedavisiyle birlikte davranış sorunları azaltılarak öğrenmeye ve eğitim sürecine uyum arttırılabilmektedir. Otizmin tedavisinde, özel eğitim, dil-konuşma terapisi, iş ve uğraş terapisi, duyu bütünleme terapisi vb. yaklaşımlar bulunmaktadır. Özel eğitim desteği ile çocukların tam bağımsız veya en az bağımlı hale gelebilmeleri için, sahip olduğu beceriler ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yaşına uygun öz bakım, zihinsel, sosyal ve iletişim becerilerini kazanmaları, akranlarına yakın seviyeye gelebilmeleri sağlanmaktadır. Konuşma ve dil terapi desteği ile ise konuştukları

dili kullanabilme becerisi geliştirilir ve iletişim becerileri desteklenir. İş ve uğraşı terapisi öz bakım becerileri kazandırmak, ince-kaba motor kaslarını geliştirmek, denge ve koordinasyon becerilerini iyileştirmek için uygulanan terapi yöntemidir. Otizmli çocuklara yönelik müdahaleler ne kadar erken dönemde yoğun biçimde başlarsa sonuçları da o derece olumlu olmaktadır.

Eğitim programları sayesinde bireyin sosyal yaşama uyum sağlaması, öz bakım becerilerinin geliştirilmesi, toplumda yer alması ve okulda kaynaştırma programına katılması mümkün olabilmektedir.

Otizm Spektrum Bozukluğuna Eşlik Eden Diğer Durumlar

Birçok otizmli çocukta Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) görülebilmektedir. Sıklıkla öfke, hareketlilik, dikkat sorunu, saldırganlık, uykusuzluk, takıntılar ve tekrarlayıcı hareketler sebebi ile ilaç kullanılmaktadır. Epilepsi ve sindirim sistemi problemleri gibi tıbbı bozukluklar da Otizmle birlikte görülebilmektedir. Otizme eşlik eden durumlar için yapılan farmakolojik müdahaleler sayesinde çocuğun işlevselliği arttırılarak, eğitim süreçlerinin etkinliği sağlanabilmektedir.

Otizmli Bireylerin Gelişim Özellikleri Otizmi Olan Çocuklar ve İletişim

Göz kontağı kurmaktan kaçınma ya da yetersizlik:

Çoğunlukla konuşan kişinin gözlerine bakmazlar. Bazen de konuşan kişinin gözlerine çok dik bir şekilde bakabilirler. Üstelik bu bakışlar da pek fazla anlam taşımayabilir.

Ortak dikkat kurmada zorlamak ya da eksiklik:

Ortak dikkat, biri bir şeye baktığında karşısındaki

kişinin de o nesne ya da olaya bakıp, sonra bakan kişiye bakmasıdır. Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde ortak dikkat kurmada yetersizlik vardır.

Seslenildiğinde dönüp bakmama:

Otizmli çocuklar, isimleri ile seslenildiğinde genellikle dönüp bakmazlar. Birçok insan aslında duymadıklarını zannedebilmektedir. Ama aslında çocuk sesi duyar, fakat o sese aldırış etmez.

İşaret etme:

Otizmli çocuklar bir şeyi istediklerinde o istedikleri nesneyi işaret etmezler. Nesneyi elde etmek için ya kendileri doğrudan alır, ya da yetişkinlerin ellerini kullanırlar.

Söylenenlere karşılık vermeme:

Otizmli çocuklar, kendilerine yöneltilen sorulara ve söylenenlere karşılık vermezler. Örneğin basit yönergeler (gel, git, al, ver gibi) aldıklarında dikkate almaz veya duymamış, anlamamış gibi davranırlar.

Otizmde karşılaşılan sorunlardan en önemlisi otizmli bireyin sosyal iletişimidir. Sosyal iletişimi en etkili gerçekleştirmenin yolu, sözel ve sözel olmayan biçimleriyle dili kullanmaktan geçer. Dili başkalarını anlamak ve kendimizi anlatmak için kullanırken dilin ses sistemi, dilbilgisi sistemini

bilmemiz gerektiği kadar, dili nerde, ne zaman, kime, nasıl kullanacağımızı belirleyen sosyal boyutunu da öğrenmemiz önemlidir.

Otizmli çocuklar başka insanlarla bir şeyler paylaşma, iletişim kurduklarında daha fazla şey öğrenme ve sahip oldukları dili geliştirme ihtiyacını hissetmezler. İletişime katılmak istememe, sohbet başlatmama, yeni kelime öğrenmeye çabalamama gibi davranışlar gösterirler. Otizmli çocukların bir kısmı birkaç kelime öğrenip sürekli onları tekrar edip yeni kelimeler öğrenmezler. Bir kısmı da konuşmayı tamamen bırakabilirler. Konuşabilen otizmli çocukların kelime kullanımına bakıldığında da, kelimeleri anlamına ve yerine uygun kullanamadıkları, duygusal terimleri anlamada güçlük yaşadıkları ve sıklıkla ekolali (başka biri tarafından çıkarılan sesleri yineleme) yaptıkları görülmektedir.

Ekolali, normal gelişim gösteren çocuklarda da görülmektedir. Fakat 2,5 yaşına kadar görülür. Otizmli çocuklarda ise duyduklarını sürekli aynı tonda ve vurgularla tekrarlamaya başlarlar ve söyledikleri kelimelere de ilgi göstermezler. Ayrıca otizmi olan çocuklar okul çağına geldiklerinde bile işe yarar bir dil becerisi edinemezler. Kullandıkları kelimeler ve konuştukları dil yaşıtlarının gerisindedir.

Ayrıca kelime kullanırken ve cümle kurarken, konuştuğu konuyla ilgili duyguyu yansıtamazlar. Tıpkı film repliği gibi veya kağıttan okur gibi düz bir şekilde ifade ederler. Ayrıca kendisinden, başka birisiymiş gibi bahsederler. Örneğin; Ayşe seni sevmiyor, Ayşe okuldan geldi, Ayşe acıktı.

Otizmi Olan Çocuklar ve Oyun

Otizmi olan çocuklarda; oyun oynama, oyun başlatma, sürdürme ve etkileşime geçmedeki problemler aynı zamanda çocuğun sosyal iletişimdeki aksaklıklarını da içerir. Otizmi olan çocuklar, yaşına uygun, taklide, etkileşime,

öğrenmeye dayalı oyunlar oynamada güçlük yaşar.

Otizmi olan çocuklarda da dikkat, doğallık ve isteklilik görülse bile bu durum herhangi bir oyun üretmeye ve tamamlamaya yönelik değildir, genellikle tekrarlayıcı hareketler şeklinde görülür. Otistik çocuklar sıklıkla tekrarlayıcı davranışlara sahiptirler ve sembolik oyun yeteneğinden yoksundurlar.

Otizmi olan çocukların çoğu oyun oynarken daha çok koku, tat, ses, dokunabileceği görsel nesne gibi şeyleri tercih ederler. Oyuncaklarla oynarken de herhangi bir istek veya kararlılık göstermezler. Başkalarının teşvik etmesine ihtiyaç
duyarlar.
Her çocukta olduğu gibi otizmi olan çocuklarda da oyun oynamanın ve etkileşime girmenin amacı, çocuğun günlük hayata ve akranlarına dahil olmasını sağlamaktır. Bunun yanında sosyal iletişimde güçlük yaşayan otizmli bireyler için en ufak etkileşim, oyun, sohbet, etkinlik fırsatlarını iyi değerlendirmek gereklidir. Mümkün olduğunca akranlarıyla ve oynadığı oyunla etkileşimini yüksek tutmalıdır. Aksi takdirde zaten etkileşime yanaşmayan otizmli birey kendi kararlılığında devam edebilir.

Bunun yanında sembolik oyunlar oynamak da çocuğun gelişimi açısından son derece önemlidir. Temsili nesneler kullanırsa ve nesnenin neyi temsil ettiğini bilirse sembolik oyunu da oynayabilir. Bu da çocuğun hem dil hem de diğer beceri alanlarında gelişmesini olumlu yönde etkiler. Sembolik oyunlarla neyin gerçek olup neyin olmadığını öğrenebilir. Bu da insanları ve çevresini anlamasını daha da kolay hale getirecektir.

Otizmi Olan Çocuklarda Öğrenme Özellikleri

Otizmi olan çocuklarda öğrenme, normal çocuklara göre daha farklıdır. Dünyayı

algılamabiçimlerinde, duygularını belli etmelerinde ve dili kullanmalarında farklılıklar olduğu gibi öğrenmelerinde de yaşıtlarına göre daha fazla zorluk çekerler. Otizmi olan çocuklarda bu farklı öğrenme özellikleri şöyle sıralanabilir :

Organizasyon:

Bireyin neler yapacağı konusunda ne istediğini bilmesini ve bu istediklerini yapmak için de plan yapmasını gerektirir. Ama bu saydığımız durumlar otizmli çocuklar için ciddi zorlanmalar oluşturacak kadar karmaşıktır. Organizasyon birbirleriyle bağlantılıdır ve soyuttur. Sistemli olma ve çalışma alışkanlığının kazandırılması ise bu sıkıntıları aşması için etkili bir yöntemdir. Bu amaçla organizasyon becerisi için kontrol listeleri hazırlanabilir. Böylece çocuklara şimdiye kadar neler yaptıkları ve bundan sonra ne yapacaklarını gösterebiliriz. Etkinlik çizelgeleri, çocukla çalışırken bu anlamda bize yarar sağlar.

Sıralama:
Otizmli çocuklar, yapmaları gereken şeylerin sırasını kolaylıkla unutabilirler. Bu bakımdan görselliğin ön planda olduğu etkinlik çizelgeleri ve beceri analizleri, çocuğun yapması gereken şeyleri sıralamasında ve kolaylıkla anlamasında etkili olacaktır.

Dikkatin kolaylıkla dağılması:
Otizmli çocukların dikkatleri kolaylıkla dağılabilmektedir. Dikkat dağıtan şeyler çocuktan çocuğa farklılık gösterir. Bu bakımdan çocuğu iyi tanımalı ve dikkatini dağıtan unsurları tespiti ederek çocuk için çevre düzenlenmesi yapılmalıdır.

Sistematik çalışma alışkanlıklarının geliştirilmesi:
Otizmli çocuklar öğrendikleri bir beceriyi genelleyemezler. Örneğin; kıyafet katlama becerisini okulda öğrenen çocuk, bu beceriyi evinde yapamayabilir. O yüzden çocuğa sitemli çalışma alışkanlığı kazandırılmalı ve öğrendiği beceriyi genellemesini sağlamak için çalışmalar

yapılmalıdır.

Şaşırtıcı beceri ve yetersizlik profilleri:

Otizmli çocuklarda mekan-zaman algısı ve sayısal kavramları anlama becerisi olağanüstü bir şekilde gelişmiş olabilir. Çocuğun kendine özgü özel yetenekleri olabilir. Fakat bu yeteneklerini, iletişimde güçlük yaşadıkları için ve sistemli çalışmayı bilmedikleri için gösteremeyebilirler. Değişik yetenekleri olan bu çocuklara iletişim ve sistemli çalışma becerisi öğretmek, bu yeteneklerini her yönüyle değerlendirmeyi gerektirir.

Sosyal İlişkilerde Güçlük:

Otizmli bireyler için sosyal ilişkiler sıkıcı, yabancı ve karmaşık gelebilir. Bu yüzden sosyal hayata adapte olma veya sosyal ilişkilerde güçlük yaşarlar. Otizmli bireyler, çoğunluğumuzun rahatça anlayabildiği mesajları, yüz mimiklerini, konuştukları kişinin yüz ifadesini vücut dilini ve konuşmalarının duygusal ifadelerini, ses tonundaki değişmeleri kavramada zorluk çekerler.

Bunun yanı sıra otizmli bireyler bir kez öğrendiği, anladığı bir şeyi her durumda ve ortamda öğrendiği şekliyle uygular. Öğrendiği kelimeleri ve kavramları birinci anlamıyla anlamaya meyillidirler. Örneğin; otizmli bir çocuk öğretmenler odası kavramını öğrendiğinde, o odaya başka birinin girmemesi gerektiğini düşünür. Ona göre öğretmenler odasında sadece öğretmenler bulunmalıdır.

Sosyal ilişkiler açısından da otizmli bireyler,

başkalarının kendileri hakkında ne düşündüklerini ve başkalarının gözünde nasıl göründüklerini önemsemezler. Bu da karşısındaki kişinin hoşlanıp hoşlanmadıklarını bilmelerini engellemektedir. Otizmli bireyler için dış dünyayla iletişim kurmak, kendi özel alanlarını ihlal etmek gibi algılanabilir. Bu yüzden otizmli birey dış dünyayı ve sosyal çevresini içselleştirmek ve kendi dünyasına dahil etmek zorundadır.

Diğer Davranışsal Özellikler

Tekrarlayıcı davranışlar:

Otizmli bireyler bir hareketi sürekli tekrar etme eğilimindedirler. Bu tekrar etme, birbirinden bağımsız ortamlarda da olabilmektedir. Örnek verecek olursak; ellerini sallama hareketini tekrar etmek. Tekrar tekrar yapılan bu hareketler, otizmli çocuk için bir çeşit rahatlama, kendi içine dönme, dış dünyadan kopma anlamına da gelmektedir. Bunu bir tören düzenliyormuş gibi yaptığını görmek mümkündür.

Düzen arayışı ve rutinlere aşırı bağlanma:

Otizmli bireyler alıştıkları yaşam tarzının, her gün rutin olarak yaptıkları şeyin değiştirilmesini istemezler. Bu rutinlerde bir değişiklik olması halinde öfkelenebilir ve bu değişikliğe izin vermezler. Örneğin; her gün aynı saatte oyun oynayan çocuk, bu oyun saatinin değişmesi durumunu kabullenemez. Yine aynı saatte oyununu oynamak ister ve bu değişikliğe aşırı tepki gösterir.

Çeşitli uyaranlara karşı farklı biçimlerde ve duyarlılık göstermek:

Her otizmli çocuk için farklı uyaranlar olmakla birlikte; kimi çocuklar çok hafif seslere bile duyarlı olup rahatsız olurken, kimi çocuklar çok gürültülü ortamlarda bile bundan hiç etkilenmeyebilir. Ev aletlerinin sesinden rahatsız

olanlar da varken, bu aletleri sürekli çalıştırıp sesinden çok hoşlanan çocuklar da vardır.

Öfke nöbetleri:

Bu çocuklarda dikkat çeken diğer davranışsal özelliklerden biri de öfke nöbetleridir. Öfke nöbetleri, hem çocuk için, hem de ailesi ve okul ortamı için yaşamı zorlaştıran bir davranıştır.Kendilerini ifade edemediklerinde, istedikleri gerçekleşmediğinde ve en fazla da engellendiklerinde öfkelenirler. Bu nöbetlerde, bazen kendine zarar verecek davranışlar (elini ısırma, kendisine vurmak v.b.) gösterirken, bazen de karşısındakine zarar verme, ağlama, bağırma çığlık atma gibi davranışlar
gösterebilirler.

EĞİTİM

Eğitsel Gereksinimlerin Değerlendirilmesi

Otizmli bireyde var olan eğitsel gereksinimler, bireyin eğitimcisi (özel eğitimci) tarafından, birey değerlendirmeye alındıktan sonra (kaba değerlendirme, aile ile görüşmeler, farklı gelişimsel değerlendirme ölçeklerinin kullanılması) tespit edilir. Bu gelişimsel gereksinimler, otizmli bireyin gelişim özelliklerine bakılarak, ihtiyaç duyduğu ve eğitimi için gerekli olan becerileri kapsamaktadır.
Bu gereksinimlerin değerlendirmesi için eğitimci, bireyin eğitsel değerlendirmesini incelemeli, aile ile birlikte, gerekirse tıbbi tanısına da bakarak bireyi tanımalıdır. Buna göre birey için, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP), Bireyselleştirilmiş Öğretim Programı (BÖP), performans değerlendirme testleri gibi araçlar hazırlamalıdır.

Otizmde Erken Eğitimin Önemi Nedir?

Otizmi incelerken, otizm belirtilerinin 3 yaşından önce görülen bazı yetersizlikler üzerine yoğunlaştığını görürüz. Yetersizlikleri olan otizmli çocuğun, yaşı

ilerledikçe bazı alanlarda yaşadığı güçlükler daha da artabilir. Bundan dolayı da yaşıtlarından geri kalır. Yaşına uygun gelişme aşamalarını geçip, ihtiyacı olduğu becerileri edinmezse çevresinde sıkıntılar yaşamaya başlar. O yüzden, otizm tanısı koyulduktan sonra, çocuk için gerekli olan eğitime bir an önce başlanmalıdır. Bu amaçla profesyonel yardım almak, eğitimcilerin ve ailenin işbirliği içinde neler yapılması gerektiğini belirlemek gerekir. Bu amaçla okul öncesi özel eğitim hizmetlerinden ve rehberlik hizmetlerinden faydalanmak mümkündür.

Otizmli çocuğa verilecek erken eğitim, çocuğun çevresine uyum sağlaması ve yetersizliklerinin giderilmesi için büyük yarar sağlayacaktır. İlerleyen aşamalarda, eğitsel değerlendirme sonucuna göre yönlendirileceği okula (kaynaştırma uygulamaları, özel alt sınıf vb.) uyum sağlaması açısından da oldukça önemlidir.

Yaşlara Göre Eğitim Olanakları Nelerdir?

Otizmli çocuklara, olabilecek en erken yaşta eğitim verilebilmesi için ülkemizde çeşitli olanaklar mevcuttur.
Okul öncesi çağında olan otizmli çocuklar için okul öncesi özel eğitim hizmetleri, destek eğitim hizmetleri, rehberlik uygulamaları ve yönlendirme hizmetleri bulunmaktadır. Bu hizmetlerden faydalanabilmek için, otizmli çocuğun tıbbi ve eğitsel tanısının bulunması gerekmektedir. Tanı koyulduktan sonra, gereksinime göre resmi ve özel kurumların eğitim olanaklarından faydalanmak mümkündür.

Okul çağındaki otizmli çocuklar için de yine gereksinimine ve değerlendirmesine göre devlet okullarında özel alt sınıf, kaynaştırma uygulamaları ve destek eğitim hizmetleri mevcuttur. Bunun yanında özel kurumlarda (rehabilitasyon merkezleri, özel okullar, dil ve konuşma terapisti, duyu bütünleme, spor, müzik vb. eğitimleri) çocuğun ihtiyaç duyduğu alana yönelik belirlenmiş zamanlarda eğitim olanaklarından faydalanmalıdır. Çocuğun eğitim

aldığı kurumlar kollektif olarak çalışmalıdır.

Çalışma çağındaki otizmli bireyler için ise, ülkemizde çeşitli devlet kurumlarında veya özel kuruluşlarda iş ve meslek eğitimi olanakları bulunmaktadır. Bu eğitim olanağından faydalanmak için de bireyin, değerlendirme sonucuna göre iş okullarına ve meslek eğitim merkezlerine yönlendirilmeleri gerekir. Gerekli iş ve meslek eğitim becerileri edinen bireyler için de çalışma olanakları gittikçe gelişmektedir. Bu alanda çalışmalar yapılmaktadır.

Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Otizmli çocukların eğitimi için çeşitli eğitim yöntem ve teknikleri bulunmaktadır. Bu yöntem ve tekniklerinden birinin diğerlerinden daha iyi olduğunu gösteren bir bulgu yoktur.

Eğitime ilişkin yaygın olarak kabul edilen görüş, çocukta belirtilerin erken fark edilmesi ve eğitimin olabildiğince erken başlaması gerekliliğidir.

Otizmli bireyler için uygulanan öğretim yöntem ve tekniklerinden bilinenleri şöyle sıralayabiliriz:

Uygulamalı Davranış Analizi

Davranışsal yöntem olarak da bilinmektedir.Bu yöntem, birey davranışlarını ve bu davranışlarla ilişkili çevresel özellikleri objektif olarak analiz etmeye dayalıdır. Pek çok davranışın çevre tarafından bir şekilde ödüllendirildiği ya da cezalandırıldığı düşünülmektedir. Dolayısıyla, çeşitli ödül mekanizmaları ve çok gerektiğinde bazı caydırıcı mekanizmalar kullanılarak (örneğin, çocuk puan kaybeder) uygun davranışlar artırılmaya, uygun olmayan davranışlar ise azaltılmaya çalışılmaktadır. Otizmli bireylerde artırılması hedeflenen davranışlara örnek olarak taklit becerileri, oyun becerileri, sosyal beceriler, iletişim becerileri ve öz bakım becerileri; azaltılması hedeflenen davranışlara örnek olarak ise; öfke nöbetleri ve kendini uyarıcı (sterotipik) davranışlar verilebilir.

Ayrık Denemelerle Öğretim

Bu yöntemde bire bir öğretim oturumunda art ardapek çok öğretim sunumu yapılır. Bu sunumlarda çocuğa bir soru, komut ya da araç yöneltilir; karşılığında çocuktan bir tepki beklenir; doğru tepkiler ödüllendirilir; yanlış tepkiler ise düzeltilir. Bu sistemle otizmli çocuklara tüm gelişim alanlarından beceriler kazandırılabilir. Ayrık denemelerle öğretimin daha sistematik biçimi olan yanlışsız öğretimde ise öğretim sırasında çeşitli ipuçları kullanılır. Böylece, çocuğun yanlış yapma olasılığı en aza indirilir. Çocuk ipuçları yardımıyla belli davranışları yapar hale geldikten sonra bu ipuçları yavaş yavaş ortadan kaldırılır.

Erken Yoğun Davranışsal Eğitim

Erken yoğun davranışsal eğitim olabildiğince erken yaşta ve bire bir öğretimle başlatılır ve haftada 20-40 saat olarak yürütülür. Uygulamada önceleri ayrık denemelerle öğretim tekniği kullanılırken giderek başka teknikler ve grup eğitimi de işin içine katılır. Uygulama çoğunlukla her çocuğun kendi evinde yürütülür. Ayrıca, tüm gelişim alanlarını kapsayan bir müfredat izlenir. Yapılan araştırmalarda bu tür eğitim alan çocukların yarısına yakınının tüm alanlarda çok büyük ilerleme gösterdiği ve eğitimlerinin geri kalanını kaynaştırma ortamlarında akranlarıyla birlikte sürdürebildiği görülmektedir.

Etkinlik Çizelgeleriyle Öğretim

Etkinlik çizelgeleriyle öğretimde çocuğa öğretilecek beceri küçük basamaklara bölünür ve bu basamakları gösteren bir görsel çizelge (örneğin, fotoğraflı defter) hazırlanır. Daha sonra ise çocuğun bu çizelgeyi takip ederek (örneğin, defterin sayfalarını çevirerek), her bir basamağı yapması sağlanır. Basamakları yapabilmesi için çocuğa fiziksel yardım sunulur. Örneğin, çocuğun arkasında durulup elinin üzerinden tutularak defterin sayfasını çevirip fotoğrafta gördüğü şekilde aracı tutması sağlanır. Öğretim sırasında kullanılan ipuçlarının sistematik olarak sunulmasında ve ortadan kaldırılmasında ise yanlışsız öğretim tekniklerinden yararlanılır. Etkinlik çizelgeleriyle öğretim otizmli çocukların başkalarından bağımsız olarak çeşitli becerileri, özellikle de öz bakım, günlük yaşam ve serbest zaman becerilerini yerine getirebilmelerini sağlamada çok etkilidir. Çocuğun özelliklerine göre çizelge olarak, tek sayfalı ya da çok sayfalı yazılı ya da görsel materyaller kullanılabileceği gibi, bilgisayar gibi teknolojik araçlar da kullanılabilir.

Replik Silikleştirmeyle Öğretim

Replik silikleştirmeyle öğretim yöntemi çocuklara etkileşime girme, sohbet başlatma ve sürdürme becerilerini öğretmek amacıyla kullanılmaktadır. Replik silikleştirmeyle öğretim, otizmli çocukları ipucu vererek konuşturmak ya da sorularımıza cevap verdirmekten daha fazlasını amaçlamaktadır. Amaç onlara bizlerle karşılıklı sohbet etmeyi öğretmektir. Örneğin, bir çocuğun repliği öğle yemeği sırasında yanında oturan arkadaşına sabah neler yaptığına ilişkin sorulacak bir sorudan; bir başka çocuğunki ise birinin yanından ayrılırken "görüşürüz" demekten oluşabilir. Yazılı ya da sözlü olarak sunulan replik modelleri zamanla ortadan kaldırılır. Böylece, çocuk herhangi bir yardım olmaksızın o ifadeyi uygun zamanlarda kullanır hale gelir. Bu sistemin etkililiğini gösteren çeşitli deneysel araştırmalar mevcuttur.

Videoyla Model Olma

Videoyla model olma uygulamasında, çocuğun model alması istenen becerilerin yerine getirilişi videodan çocuğa gösterilir. Videodaki görüntü bir başka çocuğa ya da yetişkine ait olabileceği gibi, çocuğun kendisine de ait olabilir. Çocuk öğrenmesi planlanan becerileri; örneğin, çiftlik hayvanlarıyla hayali oyun oynama becerilerini videodan izler. İzlerken önünde aynı araçlar bulunur. Çocuğa görüş alanının dışından sunulan fiziksel yönlendirmelerle çocuğun videoda izlediklerinin aynısını yapması sağlanır. Örneğin, çocuğun ellerinin üzerinden tutularak ekranda gördüğü hayvanları hoplatma davranışı yaptırılır. Çocuğa sunulan yardım sistematik olarak ortadan kaldırılır ve öğretim sırasında çeşitli ödüllendirme sistemleri kullanılır. Videoyla model olmanın sosyal, iletişimsel, oyun, öz bakım ve günlük yaşam becerilerinin kazandırılmasında etkili olduğunu gösteren çok sayıda deneysel araştırma vardır.

Fırsat Öğretimi

İletişim becerilerinin geliştirilmesi amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Fırsat öğretimi uygulamaları için çocuğun iletişim girişiminde bulunmasına zemin hazırlayacak bir çevresel düzenleme yapılır. Örneğin, çocuğun görebileceği ama ulaşamayacağı bir yere çocuğun çok sevdiği bir oyuncak konur. Çocuk oyuncağa uzanma girişiminde bulunduğunda ise çocuğun oyuncağı istemek için sözel ya da jestsel bir iletişimsel davranış yapması cesaretlendirilir. Çocuğun iletişimsel çabaları, çocuğun istediği yerine getirilerek ödüllendirilir. Giderek çocuktan daha gelişmiş iletişimsel davranışlar beklenir ve gerektiğinde çocuğa model olunur. Yapılan deneysel araştırmalar fırsat öğretiminin özellikle küçük yaşlardaki çocuklarda etkili olduğunu ve kazanılan iletişim becerilerinin genelleme olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir.

Temel Tepki Öğretimi

Bu teknik de fırsat öğretiminin bir uyarlaması olup otizmli çocuklarla yaygın olarak kullanılmaktadır.

Teacch (Treatment And Education Of Autistic And Related Communication Handicapped)

Yapılandırılmış öğretim olarak da bilinen bir yöntemdir. Programda otizmli çocuğun becerileri, ilgi alanları ve gereksinimleri temel alınır. Bu yöntemde, çocuğun çevreye uyması değil, çevrenin çocuğa uyması amaçlanır. Dolayısıyla, fiziksel ortam özel olarak yapılandırılır, etkinlikler tahmin edilebilir şekilde düzenlenir, takip edilebilecek görsel planlar hazırlanılır ve yapılandırılmış çalışma alanları kullanılır. Çocuklar kendilerine ait çalışma köşelerinde görsel planlarını takip ederek belli becerileri yerine getirirler. Böylece başkalarına bağımlılıkları en aza indirilmeye çalışılır.

İlişki-Temelli Yöntem

Çocuklarda duygusal gelişimi ve bağlanmayı ön planda tutan yöntemlerdir. Bu yöntemlerde çocukla serbest oyun ortamlarında sosyal etkileşimlerde bulunmak esastır. Böylece çocuğun sosyal etkileşimlerde bulunma becerilerini geliştirmek ve bu becerilerden keyif almasını sağlamak hedeflenir.

Etkileşimler sırasında çocuğun liderliği izlenir ve çocuğun her yaptığının derin bir anlamı olduğu kabul edilir. Dolayısıyla, çocuğun yaptıkları engellenmez ya da kesintiye uğratılmaz; tam tersine, çocuğun yaptıklarına benzer şeyler yaparak çocukla etkileşimde bulunmaya çalışılır.

AİLE ve SOSYAL ÇEVREYE ÖNERİLER

Otizmli Çocuğa Sahip Ailelere Öneriler

Öncelikle, otizmli çocuğa sahip aileler tanı koyulduktan sonra çoğunlukla ne yapacağını bilememektedir. Doğal olarak ailede endişe ve stres baş gösterir.

O yüzden otizmli çocuğa sahip ailelere bazı önerileri şöyle sıralayabiliriz:

- Teşhis ve tanı sonrasındaki günler oldukça karışık ve zorlu olmaktadır. Öncelikle sakin olmaya çalışın.

- Otizmli çocukların eğitiminde tek bir doğru yaklaşım ve çalışma yoktur. Çocuğunuzu anıyarak onun ihtiyacı olan yaklaşım benimseyin.

- Çocuğunuzu mümkün olduğunca sosyal yaşama dahil etmeye çalışın.

- Bu zorlu süreçte aile fertlerini, varsa akrabaları devreye sokmak ve onlarla dayanışmak oldukça yararlı olacaktır.

- Bilimsel olmayan ve kulaktan dolma bilgilere itibar etmeyin. Bu noktada araştırmacı olmak gereklidir.

- Kendinizi hayata dahil edin. Tek başınıza ve kendinizi tüketecek biçimde hareket etmeyin. Unutmayın ki siz ne kadar güçlü olursanız süreç o kadar sağlıklı aşılır.

- Çocuklarınızı ilgilendiren çalışmalardan haberdar olun, gelişmeleri güncel olarak takip edin. Bu amaçla da otizmle ilgili dernek, vakıf ve çeşitli interaktif (internet grupları, sosyal medya) gruplara dahil olabilirsiniz.

Bunun yanında otizmli çocuklara yaklaşım biçimleri hakkında bazı öneri başlıklarını şöyle sıralayabiliriz:

Başarmaya olan inanç:

Siz ebeveynler, bu zorlu sürecin başarıya ulaşacağına öncelikle inanmalısınız. Çünkü eğer yeterince çaba gösterilirse süreç saha sağlıklı işleyecek ve verilen emekler de var olan zorlukları aşma yolunda fayda sağlayacaktır. Bu amaçla yapılan her türlü doğru çalışma çok değerlidir.

Öte yandan, çocuğunuzu bu süreçte mümkün olduğunca iyi gözlemlemeli ve tanımaya çalışmalısınız. Gerekirse çocuk hakkında notlar tutmalı, gösterdiği davranışları zamana ve yere göre nasıl olduğunu gözlemlemelisiniz. Olumsuz olan davranışlar öğrenme sürecini etkiler. Olumsuz davranışların yerine yeni ve olumlu bir davranış biçimi alternatif olarak belirlenmelidir.

Yapıcı ve olumlu bir dil kullanmak:

Çocuğunuza olan yaklaşım olumlu olmalı ve kullandığınız dil yapıcı olmalıdır. Örneğin; çocuk, oyuncaklarıyla oynayıp bir kenara fırlattığı zaman ona yaptığı olumsuz davranışı söylemek yerine ona oyuncakları toplaması gerektiği uygun bir dille anlatabilirsiniz.

Ayrıca çocuğun algısı, sizden farklı olabilir. Etkilendiği ve hassas olduğu uyaranları, çocuğunuzu gözlemlenerek tespit etmelisiniz. Aynı zamanda uygun çevre düzenlemesi yapmaya çalışmalısınız.

Çocuğun yapamadıklarından ziyade yapabildiklerine odaklanmak gerekir. Ayrıcabu süreçte çocuğa olumsuz eleştiri yapmaktan kaçınmalı, doğruyu bulmasına yardımcı olmalısınız. Çünkü bir doğruya ulaşmanın, çoğunlukla başka yolları da vardır.

- Otizmli çocuğunuz ve diğer çocuklarınız arasında ayrım yapmamaya dikkat etmelisiniz. Mümkün olduğunca diğer çocuklarınıza zaman ayırmalı ve otizmli çocuğun kardeşleriyle iyice

kaynaşmasını sağlamalısınız.

Sabırlı olmak:

Çocuğun eğitimindeki bu zorlu süreçte sabırlı olmalısınız. Eğitimin sihirli bir değnek gibi olmadığı, anında her şeyin düzene girmeyeceği ve bunun için çaba harcamak gerektiğini unutulmamalısınız. O yüzden aceleci davranmak yerine sosyal yaşam içerisinde yer almak, hayata dahil olmak oldukça önemlidir.

Problem Davranış

Problemli davranış Otizm spektrum bozukluğu olan bireyler için en önemli sorunlardan birisidir. Sınırlı iletişim becerilerinden dolayı problemli davranışlar daha fazla görülmektedir.
Çocuğunuzun problem davranışlarını azaltmak için yapılabilecekler;

• Çocuğunuzun bir günlük düzeni planlanmış olmalıdır. Çocuğunun günlük ritmine dikkat edilerek uyku, yemek ve oyun saatleri ayarlanmalıdır.

• Çocuğunuza karşı tutumlarınız ne çok baskıcı ne de çok hoşgörülü olmalıdır.

• Çocuğun olumlu davranışlarına odaklanıp, bu davranışları jestle, mimikle, sözel ifadelerle pekiştirerek, problem davranışların ortaya çıkmasını azaltabilirsiniz.

• Çocuğa günlük yaşamda seçim yapma fırsatı verilmelidir. Yiyecek, giyecek, etkinlik ve birçok günlük yaşamda karşılaşabilecekleri durumlar için farklı seçenekler sununuz.

• Çocuğunuza kural koyunuz ve bu kuralları ona öğretiniz. Kurallar günlük yaşamı kolaylaştırmak amacıyla yapılan düzenlemelerdir. Çocuğunuz eğer bulunduğu ortamın kurallarını bilirse problemli davranış sergileme ihtimali düşecektir.

• Çocuğunuzun uygun davranışlarını pekiştiriniz. Bu sayede uygun davranışlar artarak problemli davranışlar azalacaktır.

• Problemli davranış nedenlerini belirleyerek bu nedenleri ortadan kaldırmaya çalışınız.

• Öngörülebilir bir yıkıcı davranış öncesi çocuğunuzu hazırlayınız.

• Çocuğunuza karşı anlaşılır ifadeler kullanınız.

• Çocuğunuza sınır koyunuz. Ancak bu sınırların gereksiz olmaması ve çocuğu çok fazla sıkmaması gerekmektedir.

• Problemli davranışla baş etmek için yaptığınız uygulamalarda kararlı, tutarlı ve sabırlı olunuz.

• Fiziksel cezalandırmadan muhakkak kaçınınız.

Öfke Nöbeti Sırasında Dikkat Edilecekler

Sıklıkla küçük yaştaki otizmli çocuklarda öfke nöbetleri görülebilir. İstediği bir şeyin yapılmaması, ritüelinin bozulması ve istenmeyen bir durumun oluşması esnasında ortaya çıkabilir.

• Öfke nöbetlerinin kayıtları tutularak hangi durumlar sonrası, hangi ortamda meydana geldiği belirlenebilir. Böylelikle öfke nöbetlerini önceden tahmin ederek önüne geçebilirsiniz.

• Her davranışın bir öncesi ve sonrası bulunmaktadır. Öncesi davranışın başlamasına sebep olurken sonrasında elde edilen şey ise tekrarlanıp tekrarlanmayacağını belirlemektedir.

• Çocuğunuza o esnada "hayır yapma" gibi olumsuz, kısıtlayıcı ifadelerle yaklaşmaktansa dikkatini başka yöne kaydırmasını sağlayınız.

• Öfke nöbeti başladığında görmezden gelerek çocuğun yanından biraz uzaklaşmak ve doğal bir

ses tonuyla konuşmayı sürdürmek ya da odadan dışarı çıkmak sıklıkla nöbeti söndürür.

• Evinizdeki ortamı mümkün mertebe sadeleştirerek, çocuğunuzun zarar görebileceği eşyaları ulaşamayacağı yerlere koyarak, ortamınızı çocuğunuza uygun hale getiriniz.

• Çocuğunuzun öfke nöbetleri kontrol edemeyeceğiniz boyutlarda ise, kendini yatıştırmakta zorlandığını düşünüyorsanız ve sıklığı çok fazla ise bir çocuk ruh sağlığı uzmanından veya psikologdan yardım isteyiniz.

Otizmi Olan Çocuğun Eğitiminde Öğretmenlere Öneriler

Otizmi olan çocuğun eğitiminde öğretmenlerin dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır.
En başta öğretmen, eğitim yapacağı öğrenciyi oldukça iyi tanımalıdır. Öğrencinin özelliklerini, karakterini, ilgi duyduğu veya duymadığı şeyleri, onu etkileyen uyaranları dikkatle incelemesi gerekmektedir.

Öğretmen, otizmi olan çocuğun sosyal ilişkilerdeki yetersizliklerini de göz önüne alarak çocuk için sosyal becerilerini geliştirebileceği etkinlikler düzenlemelidir.

- Sınıf içindeki kurallar açık ve anlaşılır şekilde düzenlenmeli ve çocuğa aktarılmalıdır.
- Çocukla çalışırken hangi etkinliğin yapılacağı önceden açıkça ifade edilmeli ve çocuk bilgilendirilmelidir.
- Çocuğun ne yapması gerektiği açıkça ifade edilmelidir.
- Etkinlikler arası geçişlerde çocuğa bilgi verilmelidir.
- Yapması gereken etkinlikleri takip edebilmesi için görsel olarak desteklenmiş etkinlik çizelgeleri kullanılmalıdır. Böylece çocuğun sırayı takip etmesi kolaylaşır.
- Çocuğun arkadaşlarıyla etkileşim kurması teşvik

edilmelidir.
- Çocuğun sınıftaki oturma düzeni ve yeri sabit olmalı, çok sık değiştirilmemelidir.
- Sınıfta veya etkinliklerde bir değişiklik yapılacaksa çocuk mutlaka bilgilendirilmelidir.
- Çocukla konuşurken mümkün olduğunca açık ifadeler kullanmalı, mecazi kelimelerden kaçınılmalıdır.
- Çocuğun olumsuz etkileneceği uyaranlara karşı mutlaka önlem alınmalı ve buna göre düzenleme yapılmalıdır.

Destek Hizmetler

Otizmli çocukların eğitiminde, sosyal yaşama uyum sağlamak, yetersizliklerin görüldüğü alanlarda yardım almak ve eğitimin olabildiğince sağlıklı yürümesi için destek eğitimi hizmetlerine ihtiyaç vardır.Bu destek hizmetler gerektiğinde hem çocuk için hem de ebeveynler için bilgilendirme, yetersizlikler konusunda neler yapılması gerektiğiyle ilgili ortak çalışmaları da kapsar.

Bu destek hizmetler, devletin veya belediyelerin bünyesinde otizmi olan çocuklar için çeşitli birimler vasıtasıyla eğitim, bilgilendirme, destekleyici bazı sosyal ve eğitsel etkinlikler gibi çalışmaları kapsamaktadır.

Söz konusu çalışmaların temel amacı otizmi olan çocuğun eğitimdeki zorlu süreçte, çocuğa ve ailesine destek vermek ve bu zorlu süreci kolaylaştırmaya çalışmaktır.

Örneğin, otizmi olan çocuklar, özellikle okul öncesi çağda mümkün olduğunca eğitime ve öğretime hazır olmalı ve daha o yaşta bazı sosyal beceriler için temel oluşturmalıdır. Çocuğun ailesi de yetersizlikler ve özel gereksinimler hakkında bilgilendirilmelidir. Çocukların eğitim sürecini nasıl sürdürecekleri hakkında da bilgi sahibi olmaları

gereklidir. Bütün bunların gerçekleşmesi için de destek hizmetler oldukça önemli bir yer tutar.
Destek hizmetler, özel eğitim sürecinin geliştirilmesi sıkıntıya girdiği alanlarda devreye giren önemli bir hizmettir.

Otizmli Çocuğa Sahip Ailelerde Yaşanılan Stresle Baş Etme Yolları

Stres, İnsanların çeşitli sıkıntılı durumlar karşısında hem bedensel hem de ruhsal dengesinin bozulmasıdır. Stresin başlangıcında bireyler kendilerinde bedensel ve psikolojik birtakım değişimler gözlemler. Bedensel olarak baş ağrısı, terleme, kalp atışlarının hızlanması, nefes darlığı gibi; psikolojik olarak yapılan işe konsantre olamama, aşırı tedirginlik hissi, sürekli olumsuz şeyler düşünme gibi değişimler yaşanır. Yaşam içerisinde insanların stres yaşamasını etkileyen çok fazla faktör bulunmaktadır.

Bunlar; sevdiğimiz insanlardan ayrılma, istenilen başarıların elde edilememesi, bireyin kendisine karşı güvensizliği, iş ortamında insanlar arası ilişkilerde yaşanılan olumsuz deneyimler olabilir.
Otizmli çocuğa sahip aileler de hem durumun getirdiği zorluklar hem de diğer yaşam olayları karşısında stres yaşayabilmektedir. Peki stresle nasıl baş edilebilir?

• Stresle başa çıkmak için öncelikle kişinin bir stres altında olduğunu hissetmesi ve bununla mücadele etmesi gerektiğinin farkında olması gerekir.

• Stresle beraber insan vücudundaki kaslarda bir gerilim baş gösterir. Bu gerilimi ortadan kaldırabilme sürecinde düzenli olarak egzersiz ve spor yapmak faydalı olacaktır.

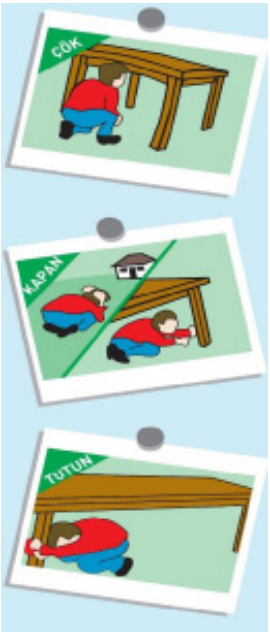
• Stres uyandıran durumlari hiç kimseyle paylaşmamak mevcut stresimizi bir kat daha artıracaktır. Bu nedenle çevremizde bulunan, kendimize yakın hissettiğimiz kişilerle yaşadıklarımızı paylaşmak fayda sağlayacaktır.

• Stresle baş etme sürecinde düzenli gece uykusu uyumak sizi yenileyecek, güne enerjik bir şekilde başlamanızı sağlayacaktır.
• Kendinize yeni yeni hobiler edinin. Kitap okuyabilir, müzik dinleyebilirsiniz (Bu müziklerin içinizi karartmayan türden olmasına özen gösterin.).
• Olumlu ve güzel şeyler düşünmeye çalışın. Şunu unutmayın ki; nasıl düşünürseniz öyle hisseder ve öyle davranırsınız.

EK BİLGİLER

Deprem ve Benzeri Acil Durumlarda Yapılması Gerekenler

Depremde hayati önem taşıyan en önemli uygulama **ÇÖK – KAPAN – TUTUN** yöntemidir. Bu yöntem vücudun kapladığı alanı küçültür ve kişiyi havada uçan ve çarpma ihtimali olan nesnelere karşı korur.

ÇÖKüp sağlam bir nesnenin altına girin.

Sırtınız pencerelere dönük bir şekilde KAPANıp baş ve ensenizi koruyun.

Sarsıntı sona erene kadar, nesneyle beraber hareket edebilmek için nesneye TUTUNun.

Nesneyi tutan kollarınızın üzerine yüzünüzü koyarak uçuşan cisimlerden gözlerinizi ve yüzünüzü koruyun.

Otizmli bireyler acil durumlarda çevresindekilerin yardımıyla tehlikeden uzaklaştırılmalıdır. Otizmli bireylere durumlarına göre eğitimleri içerisinde ÇÖK – KAPAN – TUTUN yöntemi öğretilebilir. Bu yolla deprem anında otizmli bireyleri yönlendirmek daha kolay olabilir. Yine acil çıkış yolları öğretilerek zaman zaman tatbikat yapılması acil durumlarda işleri kolaylaştıracaktır.

Bunların yanı sıra her türlü acil durumlar için,

- Engelli Kimlik Kartının kolay erişebilecekleri yerde bulundurulması,
- Yaşam alanlarının kolaylıkla terk edilebilmesine yönelik düzenlenmesi,
- Bina yangın çıkışları ve tahliye için kullanılacak alanların her zaman ulaşılabilir ve açık tutulduğundan emin olunması gibi önlemlerin alınması gerekmektedir.

Engellinin Hakları

• Engellilere tanınan hak ve hizmetlerden yararlanabilmek için öncelikle engellilik durumunuzun ve engel oranınızın belirtildiği sağlık kurulu raporunu almanız gerekmektedir.

• İndirimli ya da ücretsiz şehir içi otobüs, vapur, yolcu treni, su faturası vb. belediye hizmetlerinden faydalanabilmek için bulunduğunuz ilin ilgili belediye birimine başvurabilirsiniz.

• Milli parklardan, devlet tiyatrolarından, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı müzelerden ve ören yerlerinden ücretsiz yararlanabilirsiniz.

• Engellilere sağlanan vergi avantajlarından faydalanabilirsiniz (emlak vergisi, gelir vergisi, gümrük vergisi, özel tüketim vergisi, motorlu taşıtlar vergisi ve katma değer vergisi).

• Haklarınız ve sunulan hizmetlerle ilgili daha detaylı bilgi için çağrı merkezimiz olarak çalışan ALO 153'ü arayıp ilgili servislere ulaşabilir ve ilk bilgileri bu şekilde alabilirsiniz.

• ALO 183 Engelli Danışma Hattını kullanarak da sizin için en doğru ve güvenilir bilgiye ulaşabilirsiniz.

İlgili Kurum ve Kuruluşlar

Otizmli Bireylere Hizmet Veren Bazı Kurumlar

- Türkiye Otistiklere Destek ve Eğitim Vakfı
- Otizm Dostları Derneği (ODD)
- Asperger Sendromu ve Otizmle Hayat Derneği (ASPERDER)
- Tohum Otizm Vakfı: Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı, İstanbul

Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Bölümü Bulunan Hastaneler

- Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları
- İstanbul Tıp Fakültesi (Çapa) Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları A.B.D
- Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları A.B.D
- Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim Araştırma Hastanesi
- Dr. Lütfi Kırdar Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi
- Bakırköy Sadi Konuk Eğitim ve Araştırm Hastanesi
- İstanbul Zeynep Kamil Kadın ve Çocuk Eğitim Araştırma Hastanesi
- İstanbul Hamidiye Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi
- İstanbul Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesi
- Marmara Üniversitesi Eğitim Araştırma Hastanesi
- Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı Ve Sinir Hastalıkları E. A. H.
- İstanbul Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Otizm Spektrum Bozukluğu İle İlgili Web Siteleri

- www.otizm.org
- www.todev.org
- www.tohumotizm.org.tr http://www.otizm-vakfi .org.tr http://www.marmaraotizm.com

Otizm Spektrum Bozukluğu ile İlgili Filmler

- Rain Man/ Yağmur Adam (1998)
- Ben X (2007)
- What's Eating Gilbert Grape/ Gilbert'in Hayalleri (1993)
- My Name is Khan/ Benim Adım Khan (2010)

Snow Cake/ Kar Pastası (2006)

Otizm Spektrum Bozukluğu ile İlgili Kitaplar

"Otizm Spektrum Bozuklukları Tanı ve Takip"
Yazar: Prof. Dr. Nahit Motavalli Mukaddes

"Resimlerle Düşünmek"
Yazar: Temple Grandin. Çev: Mehmet Celil İftar

"Otizm El Rehberi"
Yazar: Dr. Selvi Borazancı Persson

"A'dan Z'ye Otizm Rehberi" Yazar: Jenny McCarthy Dr. Jerry Kartzinel. Çev:Hande Ölçeroğlu

"Farklı Gelişen Çocuklar"
Editör: Prof. Dr. Adnan Kulaksızoğlu.
"Özel Gereksinimli Çocuk Zihinsel ve Duygusal Gelişim" Yazar: Stanley I. Greenspan, Serena Wieder. Çev: Prof. Dr. İsmail Ersevim

"Davranış Sorunlarıyla Başa Çıkma ve Uygun Davranış Süreci"
Yazar: Dilek Erbaş, Gönül Kırcaali, Elif Tekin.

"Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimleri" Yazar: Elif Tekin İftar

"Erken Çocukluk Döneminde Dil Becerilerini Geliştirme" Yazar: Doç. Dr. İbrahim H. Diken

"Özel Gereksinimi Olan Küçük Çocuklar"
Yazar: Vikki F. Howard, Betty Williams, Cheryl E. Lepper. Çeviri Editörü: Gönül Akçamete

KAYNAKÇA

APA, Amerikan Psikiyatri Birliği. Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı. Beşinci Baskı. (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elki-tabı'ndan, Çev. Köroğlu, E., Hekimler Yayın Birliği, Ankara (2014).

Aydın, A. (2008).Sembolik Oyun Testi'ninTürkçe'ye Uyarlanması ve Okul Öncesi Dönem-deki Normal, Otistik ve Zihin Engelli Çocukların Sembolik Oyun Davranışlarının Karşılaştırıl-ması. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Baker, J. E. (2001). The Social Skills Picture Book Teaching Play, Emotion and Communica-tion to Children With Autism. Arlington, Texas:
Future Horizons Inc.

Baron-Cohen, S., Leslie, A.M. & Frith, U. (1985). Does The Autistic Child Have A Theory of Mind. Cognition. (21), 37-46.

Bauer, S. (1995). Autism and The Pervasive Developmental Disorders: Part:2. Pediatrics In Rewievs (16), 168-177.

Bodur, Ş., Soysal, Ş. (2004). Otizmin Erken Tanısı ve Önemi. Sted. 13, 10. 394-398.

Boucher, J. & Wolfberg, P. (2003). Editorial:
Aims An Design of The Special Issue. The National Autistic Society. (7), 339-346.

Doğangün, B. (2008). Özel Eğitim Gerektiren Psikiyatrik Durumlar. Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar. Sempozyum Dizisi. 62. 157-174.

Fouse, B. & Wheeler,M. (1997). A Treasure Chest of Behavioral Strategies For Individuals With Autism. Arlington, Texas; Future Horizons
Inc. P-4.

Jordan, R. (2003). Social Play and Autistic Spectrum Disorders. The National Autistic Society. 7 (4), 347-360.

Karaman, Gökşin, M. (2010). Yaygın Gelişimsel Bozukluklarda Güncel Antipsikotik Kullanımı. Maltepe Tıp Dergisi. 2 (1).

Korkmaz, B. (2001). Otizm: Başlıca Davranış sorunları ve Pratik Yaklaşım. Yeni Symposium. 39 (1).Korkmaz, B., Yalçınkaya, C. ve Demirbilek, V. (1996). Otizm. Nörolojik Bilimler Dergisi. (13), 1-2.

Köroğlu, E. (1994). DSM IV Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı. Ankara: Amerikan Psikiyatri Birliği Hekimler Yayın Birliği.

Lifter, K. (2000). Linking Assessment to Intervention for Children with Developmental Disabilities or At Risk for Developmental Delay: The Developmental Play Assessment (DPA) Instrument (Second Edition) New York: John Wiley& Sons,Inc. (Ed.) The Diagnosis And Assessment (228-262).

Lord, C. & Paul, R. (1997). Language and Communication In Autism. New york: John Wiley & Jons. Inc. (Ed.), Handbook of Autism and Pervaise Developmental Disorders, (217-220).

LOVAAS, O. I. (1987). Behavioral treatment and normal educational and intellectual functioning in young autistic children. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 55, 3-9.

Lucket, T., Bundy, A. & Roberts, J. (2007). Do Behavioral Approaches Teach Children With Autism to Play or Are They Pretending? The National Autistic Society, 11 (4), 365-388.

MacDonald, R. Clark, M., Garrigan, E., & Vangala, M. (2005). Using Video Modelling to Teach Pretend Play to Children with Autism. Behavioral Interventions, (20), 225-238.

McEachin,J., Smith,T. and Ivar, O. L. (1993). Long-Term Outcome for Children With Autism Who Received Early Intensive Behavioral Treat-ment. American Journal on Mental Retardation, 97 (4), 359-372.

McClannahan, LE. ve Krantz, P.J. (2010). Otizmli çocukların eğitiminde etkinlik çizelgeler-inin kullanımı. İstanbul: Sistem Yayıncılık. NAC (2009). National Standards Report. ABD: NAC.

Mesibov, G.B. (1996). Otistik çocukların Öğrenme Stilleri. Ankara: Özel Eğitim Rehber-lik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Tercüme Bürosu.

Mukaddes Motavalli N, (2013). Otizm Spektrum Bozuklukları Tanı ve Takip. Nobel Kitabevi.

NAC (2009). National Standards Report. ABD:
NAC. Peters-Scheffer, N. ve diğ. (20u). A meta-analytic study on the effectiveness of comprehensive ABA-based early intervention programs for children with ASD. Research in ASD, 5, 60-69

Özkaya, T. B. (2013). Yaygın Gelişimsel Bozukluklardan Otizm Spektrum Bozukluğuna Geçiş:DSM-5'te Karşımıza Çıkacak Değişik-likler. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. 5 (2).127-139.

Özkul, .Y, Şener, F. E. (2013). Otizmin Genetik Temelleri. Sağlık Bilimleri Dergisi. 22 (1) 86-92.

Rapin I. (1991). Autistic Children: Diagnosis and Clinical Features. Pediatrics: 87 (5).

Schuler, A.L. (2003). Beyond Echoplaylia: Promoting Language in Children With Autism. The National Autistic Society, 7 (4), 455-469.

Sicila-Kira, C. (2006). Adolescents On The Autism Spectrum. USA: Penguin Group.

Sucuoğlu, B. (2005). Otizm ve Otistik Bozukluğu Olan Çocuklar. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eği-time Giriş, (391-412).

T.C. A.S.P.B. (2014) Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Otizm Spektrum Bozukluğu Aile Bilgilendirme Rehberi. Eksik Değil Farklı. Editör: Cavkaytar A. Ankara.

Otizm Tarama Sonuç Raporu. TC. Sağlık Bakanlığı. Tohum Otizm Vakfı. (2008) İstanbul.

Engelliler İçin Depremde İlk 72 Saat. (2011). T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı: https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/13-201209281508-ilk72saatengelliler.pdf adresinden alındı (Erişim Tarihi: 10.02.2017)

Stres ve Stresle Başa Çıkma Yolları. (2013, 01 28). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı: http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/32/04/706061/icerikler/stres-ve-stresle-basa-cikma-yollari_303210.html adresinden alındı (Erişim Tarihi: 10.02.2017)

www.asatonline.org/intervention/procedures/modeling.htm
www.autism.com
www.floortime.org
www.lovaas.com www.rdiconnect.com
http://www.tohumotizm.org.tr/otizm-spektrum-bozuklugu-belirtileri

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
SAĞLIK DAİRE BAŞKANLIĞI
ENGELLİLER MÜDÜRLÜĞÜ

AVRUPA YAKASI
İLETİŞİM BİLGİLERİ

ENGELLİLER MÜDÜRLÜĞÜ
İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı
Ek Hizmet Binası Hacı Ahmet Mah.
Yeniyol Zarif Sok. No:22 PK:34440 Beyoğlu
Tel: 0212 449 96 60 – 0212 449 96 61
Fax: 0212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

ENGELLİLER YAZ KAMPI
Üst Giriş: Yeşilköy Mah. Halkalı Cad.
No: 69 PK: 34149 (Çiroz Halk Pazarı
Arkası) Yeşilköy / Bakırköy
Alt Giriş: Yeşilköy Mah. Kazım Silivrili Sok.
No: 36/1 PK: 34149 Yeşilköy / Bakırköy
Tel: 0 212 573 79 33 - 0 212 573 79 22 -
0 212 449 97 85 Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

BAYRAMPAŞA ENGELLİLER MERKEZİ
Muratpaşa Mah. Rami Kışla Cad.
No:161 PK: 34040 Bayrampaşa
(Topçular Haseki Polikliniği Yanı)
Tel: 0 212 449 97 11 – 0 212 449 97 12
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

BAHÇELİEVLER ENGELLİLER MERKEZİ
Kocasinan Mah. Kandil Sk. No: 9 Kat:2
Arif Emre Kültür Merkezi Bahçelievler
0 212 449 97 44 – 0212 449 96 83
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

BEYLİKDÜZÜ ENGELLİLER MERKEZİ
Büyükşehir Mah. Atatürk Bul. No: 30 Beylikdüzü
(Beylikdüzü Kültür Merkezi Karşısı)
Tel: 0 212 449 97 70-0212 449 97 77
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

BEYOĞLU ENGELLİLER MERKEZİ
Hacı Mimi Mah. Karabaş Mektebi Sok.
No:24 PK: 34425 Tophane/Beyoğlu
Tel: 0 212 449 96 80
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

BÜYÜKÇEKMECE ENGELLİLER MERKEZİ
Dizdariye Mah. Enver Paşa Cad. Özcan İş
Merkezi No: 24 Büyükçekmece
(Büyükçekmece Kaymakamlığı Karşısı)
Tel: 0 212 449 96 87 – 0 212 449 97 62
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

ESENLER ENGELLİLER MERKEZİ
Nine Hatun Mah. İnönü Cad.
No:17/3 Dörtyol Meydanı / Esenler
Tel: 0 212 449 97 38 – 0 212 449 96 84
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

ESENYURT ENGELLİLER MERKEZİ
Atatürk Mah. Adnan Kahveci Bul-
varı No:27/33 PK:34500 Esenyurt (Prof.
Dr. Necmettin ERBAKAN Parkı içinde)
Tel: 0212 449 97 17
Fax:0212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

FATİH OTİZM MERKEZİ
Karagümrük Mah. Zeynel Ağa Sok.
No:14 PK: 34091 Fatih
(Fatih Mimar Sinan Stadı Üstü)
Tel: 0 212 449 96 59 – 0 212 449 97 32
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

GAZİOSMANPAŞA ENGELLİLER MERKEZİ
Merkez Mah. Cumhuriyet Meydanı
No:20 Gaziosmanpaşa
(Gaziosmanpaşa Belediyesi Nikah Salonu Arkası)
Tel: 0 212 449 97 34 – 0 212 449 96 86
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

KAĞITHANE ENGELLİLER MERKEZİ
Gürsel Mah.Eski Beşiktaş Cd. No:3
(Gürsel mah.konağı) PK:34400 Kağıthane
Tel: 0 212 449 96 81 – 0 212 449 97 41
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

KÜÇÜKÇEKMECE ENGELLİLER MERKEZİ
Tevfikbey Mah. Halkalı Cad.
No:148 PK: 34303 Küçükçekmece
Tel: 0 212 449 96 95 – 0 212 449 96 85
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

SİLİVRİ ENGELLİLER MERKEZİ
Yeni Mah. Nedim Beyazgül Sok. No: 9/A Silivri
(Silivri Devlet Hastanesi Acil Karşısı)
Tel: 0 212 449 97 63 - 0 212 449 97 04
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

SULTANGAZİ ENGELLİLER MERKEZİ
Esentepe Mah. C1 Cad. NO:2
Sultangazi / İSTANBUL
(Hoca Ahmet Yesevi Kültür Merkezi)
Tel: 0 212 449 96 73 - 0 212 449 97 96
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

ŞÜKRÜ SÜRMEN BAĞIMSIZ YAŞAM AKADEMİSİ
Yeşilköy Mah. Halkalı Cad. No: 69 PK: 34149
(Çiroz Halk Pazarı Arkası) Yeşilköy / Bakırköy
Tel: 0 212 449 96 62 – 0 212 449 97 95
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

AVRUPA YAKASI İRTİBAT BÜROSU İLETİŞİM BİLGİLERİ

BAHÇELİEVLER ENGELLİLER İRTİBAT BÜROSU
Şirinevler Mah. Barbaros Cad. No: 9 Bahçelievler
(Bahçelievler Belediye Binası)
Tel: 0 212 484 38 00 – 2461- 2463
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

EYÜP ENGELLİLER İRTİBAT BÜROSU
Düğmeciler Mah. Düğmeciler Cad. No:19 Eyüp
(Eyüp Belediyesi Sosyal Koordinasyon Merkezi)
Tel: 0 212 615 11 90 Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

ANADOLU YAKASI
İLETİŞİM BİLGİLERİ

BEYKOZ ENGELLİLER MERKEZİ
Rüzgarlıbahçe Mah. Şehit Ömer Balıkçı Sok.
No:1 PK: 34820 Beykoz
(Beykoz Belediyesi Hizmet Binası)
Tel: 0216 586 56 62 - 0 212 449 96 89
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

ÇEKMEKÖY ENGELLİLER MERKEZİ
Mehmet Akif Mah. Akasya Sok. No:34 Çekmeköy
(Çekmeköy Belediyesi
Mehmet Akif Kültür Merkezi)
Tel: 0 216 640 41 94 - 0 216 586 56 63
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

KADIKÖY ENGELLİLER MERKEZİ
Kozyatağı Mah. Çardak Sok.(Güven Sok.)
No: 7 Kadıköy
Tel: 0 216 586 56 25 - 0 212 449 96 45
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

KADIKÖY OKUL ÖNCESİ OTİZM MERKEZİ
Kozyatağı Mah. Çardak Sok.
(Güven Sok.) No: 7 Kat: 4 Kadıköy
Tel: 0 212 449 97 72 - 0 212 449 97 16
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

MALTEPE ENGELLİLER MERKEZİ
Cevizli Mah. Bağdat Cad. No: 436 Kat: 2 Maltepe
Tel: 0 216 586 56 65 - 0 212 449 97 26
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

SULTANBEYLİ ENGELLİLER MERKEZİ
Mimar Sinan Mah.
Özgürlük Cad. No:17/1 Sultanbeyli
Tel: 0 216 586 56 69 - 0 212 449 97 06
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

SANCAKTEPE ENGELLİLER MERKEZİ
Abdurrahman Gazi Mah. Hızırbey Cad.
No:3 Yenidoğan/Sancaktepe
Tel:0 216 586 56 66 - 0 212 449 96 98
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

ŞİLE ENGELLİLER MERKEZİ
Balibey Mah. 23 Nisan Cad. Öğretmen Sok.
No: 1 Şile (75. Yıl Ortaokulu Bahçesi)
Tel: 0 216 586 56 60 – 0212 449 97 23
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

TUZLA ENGELLİLER MERKEZİ
Cami Mah. İstasyon Cad.
Dr.Aladdin Yavaşça Sok. No:12 Tuzla
Tel: 0 216 586 56 67 - 0 212 449 96 94
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

ÜMRANİYE ENGELLİLER MERKEZİ
Fatih Sultan Mehmet Mah. Alemdağ Cad.
No:217 Tepeüstü - Çakmak Yolu / Ümraniye
(İBB Kapalı Yüzme Havuzu Yanı)
Tel: 0 216 586 56 68 – 0 212 449 96 82
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

ANADOLU YAKASI İRTİBAT BÜROSU İLETİŞİM BİLGİLERİ

BEYKOZ ENGELLİLER İRTİBAT BÜROSU

Gümüşsuyu Mah. Kelle İbrahim Cad.
No:43 Beykoz (Beykoz Belediye Binası)
Tel: 0 216 444 66 61/ Dahili:8740
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

KARTAL ENGELLİLER İRTİBAT BÜROSU

Kordonboyu Mah. Ankara Cad. No: 142 Kartal
(İBB Bülent Ecevit Kültür Merkezi)
Tel: 0 216 586 56 64 - 0 216 353 00 21
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

MALTEPE ENGELLİLER İRTİBAT BÜROSU

Altayçeşme Mah. Oba Çıkmazı No:8 Maltepe
(Maltepe Kaymakamlık Binası)
Tel: 0 216 449 96 42 Fax:0212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

PENDİK ENGELLİLER İRTİBAT BÜROSU

Batı Mah. 1. Gezi Boyu Cad. No: 64 Pendik
(Pendik Belediyesi Engelliler
Koordinasyon Merkezi)
Tel: 0 216 585 11 00 / Dahili:3052
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

SULTANBEYLİ ENGELLİLER İRTİBAT BÜROSU

Abdurrahman Gazi Mah. Belediye Cad. No: 4
Sultanbeyli (Sultanbeyli Kaymakamlığı Giriş Katı)
Tel: 0 216 449 96 92 Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

ÜSKÜDAR ENGELLİLER İRTİBAT BÜROSU

Selamiali Mah. Cumhuriyet Cad. No: 48 Kat:4
Üsküdar (Üsküdar Belediyesi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi)
Tel: 0 216 391 88 63 / Dahili:127
Fax: 0 212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

İSEM
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
ENGELLİLER MÜDÜRLÜĞÜ

ENGELLİLER MÜDÜRLÜĞÜ

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı
Ek Hizmet Binası Hacı Ahmet Mah. Yeniyol
Sok. No:22 PK:34440 Beyoğlu
Tel: 0212 449 96 60 – 0212 449 96 61
Fax: 0212 449 50 34
isem@ibb.gov.tr

Bilgi İçin:
ALO
153